

PO PRIAMYCH CESTÁCH

Štefan Hlaváč

Autobiografia

EDÍCIA
PROFILY

PO PRIAMÝCH CESTÁCH

Štefan Hlaváč

PO PRIAMYCH CESTÁCH

Štefan Hlaváč

Autobiografia

SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2024

ČÍTANIE
S PRIDANOU
HODNOTOU

© Spolok sv. Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o., Trnava 2024

ISBN 978-80-8161-571-9

Obsah

Predslov k prvému vydaniu	11
Poznámka k druhému vydaniu	15
Na cestu v treťom vydaní	16
Doplnenie životopisu	
profesora Hlaváča Po priamych cestách	361
Na úvod	363

*Venujem všetkým,
ktorým chýbala rodičovská láska*

Predslov k prvému vydaniu

„Nie som spisovateľ.“ Takto začína Štefan Hlaváč kratučký úvod k vlastnému životopisu. Nechce čitateľovi ponúkať „výplody bujne fantázie“ ani „literatúru pekného štýlu“, a už vôbec nemal na mysli postaviť si pomník. Je zaujímavé, tento veľký človek pri rozprávaní pôsobí dojmom, akoby nemal ani tušenia o rozmeroch a hodnote svojej osobnosti. Pri dolovaní spomienok, ich voľbe a triedení ho viedla nie samolúbošť, ale túžba byť užitočným aj po smrti: „Chcem len jednoducho opísať tvrdé cesty svojho života. Robím to preto, aby tí, ktorí majú podobný údel, boli trocha viac utvrdení vo vedomí, že osudy riadi láskavá ruka Boha... Tešil by som sa, keby z tejto knihy načerpali trocha elánu, veľa odvahy a chuti borieť sa s ťažkosťami na ceste k domovu,

do blaženej večnosti, kde láska už nebude chýbať. Rád by som tiež poukázal, hoci veľmi nedokonale, na múdrosť Božej prozreteľnosti v riadení môjho života.“

Keby bol Hlaváč do týchto slov primiešal i trocha humoru, bola by to presná vizitka tejto veľkej osobnosti. Láska nebola pre neho otrepaným slovom, ale bianko šekom, na ktorý núdzni písali svoje potreby. Rozdával sa a rozdával všetko všetkým, podporu hmotnú a duchovnú. Vedel, že nestačí človeka zaodiať a nasýtiť, treba sa o neho postarať i duchovne. Ak je pravda, že pri studenej polievke aj horúca láska ochladne, tak to platí i naopak. Láska, až hrdinská láska charakterizovala osobu Hlaváča až do konca.

To a najmä to bol Štefan Hlaváč. A čo všetko bol ešte okrem toho, vedia iba tí, ktorí s ním žili. V rozhovore editora s jeho niekdajšími zverencami (napríklad kardinál Jozef Tomko, básnik Gorazd Zvonický) sa objavovali stále nové a nové zaujímavosti z jeho života. Nieкто by ich mal pozbierať. Takto by sa Hlaváčova autobiografia obohatila o epizódy a výroky, ktoré autor zo skromnosti nenapísal alebo nestihol napísať.

Jeho autobiografické záznamy končia rokom 1955. Kto vie prečo. A kto vie, prečo sa doteraz nenašiel schopný a literárne nadaný človek (najlepšie jeho bývalý žiak), ktorý by bol od očitých svedkov pozbieral to najdôležitejšie, najzaujímavejšie a najpoučnejšie z posledného obdobia Hlaváčovho života. Takto by čitateľ nadobudol ucelený obraz o tejto významnej a originálnej osobnosti slovenského Sonnenscheina.

Ale toto už, žiaľ, akosi patrí k slovenskej skutočnosti. Za posledných päťdesiat rokov sa na Slovensku odohrali

také a toľké veci, ktoré by príslušníci iných národov už dávno boli spracovali vo forme historických monografií, životopisných črt, prípadne poviedok a drám. Slováci však nehovoria a nepíšu. A to je veľká chyba. Odkiaľ budú čerpať nové generácie kresťanskú a národnú hrdosť?

Ale vráťme sa k Hlaváčovi. Z úcty k autorovi vychádza životopis taký, ako ho napísal (alebo nadiktoval), odhliadnuc od podstatného skrátenia jednej kapitoly. Ľudia, ktorých v nej Hlaváč charakterizoval, sú dnes primocní na to, aby boli schopní a ochotní znieť pravdu.

Kniha má mimoriadny význam i bez brilantného literárneho výrazu, lebo odkrýva osobnosť vysokých ľudských kvalít, vystupujúcu na stále sa meniacej kultúrno-náboženskej, ale najmä mocensko-politickej scéne. Čitateľ má možnosť vidieť a obdivovať človeka, ktorý od mladosti kráčal po priamych cestách a ktorému bol cudzí každý úskok, klam a podvod už povahovo a na základe úprimného kresťanského presvedčenia. Prispôsobí sa, ale nie na úkor pravdy. Má zmysel pre toleranciu, ale žiada ju i pre seba a pre ľudí toho istého kresťanského a národného zmýšľania. Bojuje proti bezpráviu, intrigám, útlaku a mravnej zlobe, ale vie šetrne zaobchádzať s previnilcami v nádeji, že ich získa pre pravdu a spravodlivosť. Keď bol však každý odpor proti násiliu, zlobe a tyranii márnym, bol ochotný vziať na seba kríž a kráčať za svojím Majstrom, lebo vedel, že iba takto sa premáha to najväčšie, najhlbšie a najosudovejšie zlo na svete.

Editor nazval knihu *Po priamych cestách*. Jednoducho preto, že vystihuje životný štýl Štefana Hlaváča. K voľbe tohto titulu ho však viedlo aj čosi iné – túžba a veru aj modlitba, aby v dobe, ktorá sa stále väčšmi stáva kráľovstvom

ŠTEFAN HLAVÁČ

lži a podlosti, vzbudila táto kniha v Hlaváčovej vlasti mnoho osobností, ako bol on – kňaz, otec, učiteľ, radca, vodca a milosrdný samaritán.

Mníchov, Veľká noc 1986

Anton Hlinka

Poznámka k druhému vydaniu

Len troch ľudí som doteraz stretol, ktorí knihu *Po priamych cestách* neprečítali na dúšok – cez deň alebo cez noc. Ak mali smolu alebo šťastie vziať si ju večer do postele.

Žiaľ, i v druhom vydaní chýbajú správy o posledných dvadsiatich ôsmich rokoch Hlaváčovho života. Ani nie natoľko preto, že by sa medzičasom nebol nazbieral materiál. Je ho však skôr poskromne a svojou povahou by znamenal neúnosný stylistický zlom. Už sa však podnikajú kroky na získanie ďalších správ o období Hlaváčovho života ako hermanovského farára a po spracovaní by vyšli ako samostatná publikácia.

Mníchov 8. 5. 1990
Anton Hlinka

Na cestu v treťom vydaní

Po profesorovi Hlaváčovi sa zachoval autobiografický rukopis, ktorý v dôsledku vtedajších politických pomerov u nás knižne vyšiel v zahraničí roku 1986. Dostal názov *Po priamych cestách*, aj keď ho pán profesor napísal ako *Život jedného Izmaela – kňaza*. O záchranu rukopisu a jeho prenesenie do zahraničia sa zaslúžili bývalí žiaci pána profesora vdp. Jozef Štofej a jeho brat MUDr. Pavol Štofej. Knižné vydanie v zahraničí zabezpečil Dr. Anton Hlinka. Kniha vyšla iba v niekoľkotisícovom náklade.

Po politických zmenách v našom štáte autobiografiu profesora Hlaváča vydali aj u nás, a to hneď roku 1990 v Spolku sv. Vojtecha. Vyšla ako 2. vydanie v mimoriadne vysokom náklade, neobvyklom na našom knižnom trhu.

Bolo to 80 000 výtlačkov, no po dvoch či troch rokoch bola kniha úplne vypredaná. Hľa, argument jej hodnoty! Čo k tomu dodať? Hádám iba to: ak chcete dopriať svojej duši lahodný pokrm, prečítajte si ju.

O obsahovej a dokumentačnej hodnote knihy *Po priamych cestách* niet pochybnosti. Je to vynikajúce dielo aj po stránke literárnej, hoci autor v životopisnom rukopise sa ospravedľuje: „Nie som spisovateľ...“ V čom teda spočíva mimoriadna hodnota tejto knihy? Čo ju robí neobvykle príťažlivou, prečo ju čitateľ nepustí z rúk, kým ju celú neprečíta? Jej tajomstvo prezrádza sám autor: „Nie som spisovateľ, preto, milý čitateľ, nehľadaj v tejto knihe výplody bujnej fantázie, ani pekný štýl, ani precitlivosť. Chcem len jednoducho opísať tvrdé cesty svojho života.“ Aký jednoduchý recept! A práve v tejto jednoduchosti je veľkosť diela. Nepreháňam, ak ju takto hodnotím. Mnohí, ktorí knihu prečítali, dajú mi za pravdu. Dvaja zo spoluväzňov pána profesora, keď ju prečítali, mi napísali: „... knihu profesora Hlaváča čítam ako Bibliu...“ a „... knihu *Po priamych cestách* prečítal som na dúšok. Nepustil som ju z rúk, kým som ju neprečítal celú.“

Dobré autobiografické diela, to sú živí ľudia, ktorých život pokračuje na stránkach knihy aj po ich fyzickom skone. Keď bol človek dobrý, aj kniha je dobrá, pravda, ak je dobre a pravdivo napísaná. A kniha *Po priamych cestách* takou knihou je.

Profesor Hlaváč svojim písomnostiam nevenoval archívsku pozornosť. Aj toto bolo znakom jeho skromnosti. Po jeho smrti sa ponachádzali doslova v starých papieroch, v starom haraburdí. Aj autobiografický rukopis. Vďaka patrí kňazom, jeho bývalým žiakom, ktorí zo smetiska,

z drevárky, z farského pôjda pozbierali tieto vzácne rukopisy a zachránili ich. Boli v obálkach i vo väčších obaloch s výrazným označením pána profesora: „Po smrti, prosím, spáliť obsah tejto obálky.“ Uznávam, mal na to dôvod. V čase komunistickej totality nechcel nikoho kompromitovať, ak sa jeho rukopisy niekoho osobne dotýkali. Pána profesora sme počas jeho života vždy poslúchali. No neposlúchli sme ho jediný raz, a to až po jeho smrti. Nespálili sme „obsah tejto obálky“. Pri všetkej úcte k nemu, máme rozumný dôvod tentoraz ho nepočúvnuť. Politické zmeny sú týmto dôvodom, ktorý nám dáva nielen právo nespáliť, ale priamo nám ukladá povinnosť zachrániť všetku písomnú pozostalosť profesora Hlaváča.

Toto tretie vydanie knihy *Po priamych cestách* je upravené a doplnené o niektoré state autobiografického rukopisu, ktoré neboli pojaté do prvých dvoch vydaní. Rozšírené je aj o doplnenie, kde opisujem v autobiografii chýbajúcich dvadsaťosem posledných rokov života pána profesora.

K tejto práci ma evokovala nielen výzva Dr. Antona Hlinku v predslove k 1. vydaniu knihy, ale predovšetkým morálna povinnosť žiaka odvdáčiť sa aspoň takto svojmu milému pánovi profesorovi za všetko, čo dal nielen mne, ale všetkým nám, svojim žiakom michalovského gymnázia i svojim hermanovským farníkom.

Michalovce Vianoce 2000

Štefan Halás

I.

Nie som spisovateľ, preto, milý čitateľ, nehľadaj v tejto knihe výplody bujnej fantázie ani pekný štýl, ani precitlivosť. Chcem len jednoducho opísať tvrdé cesty svojho života. Robím to preto, aby tí, ktorí majú podobný údel života, boli trocha viac utvrdení vo vedomí, že aj ich osudy riadi láskavá ruka Boha: „Pán upevňuje kroky človeka... Pán ho drží za ruku“ (Ž 36, 23 – 24). Tešil by som sa, keby načerpali z tejto knihy trocha elánu, viac odvahy a chuti boriť sa s ťažkosťami na ceste domov, do blaženej večnosti, kde už nebude chýbať láska.

Môjmu príchodu na tento svet sa nikto netešil. Neradoval sa otec, lebo už niekoľko týždňov bol mŕtvy, neradovala sa matka, lebo vedela, že odteraz okrem dcéry aj o mňa sa musí starať len prácou svojich rúk. Po mojom otcovi penziu nedostane, lebo neboli sobášení. Vojenské predpisy vyžadovali určitú sumu – kauciu. Moji rodičia, otec a matka, peniaze nemali, preto neuzavreli zákonné manželstvo.

Jedna slúžka, matkina známa, ma odniesla na krst. Nemal som ozdobnú zavinovačku ani parádny čepček. Pri krste mi dali meno Štefan, podľa otca. Keďže som sa narodil v decembri, v mesiaci sv. Štefana, mučeníka, jeho som dostal za patróna. Budúcnosť ukázala, že to bola priľhavá voľba.

Na mojich krstinách nebolo koláčov ani vyprázaného mäsa, ani lahodného vína, ani radostného spevu. Nebolo by to bývalo ani vhodné, lebo po krste ma priniesli späť do domu bolesti a vzdychania, do nemocnice sv. Róchusa v Budapešti, kde som 3. decembra 1903 uzrel svetlo sveta. Skrátka, môj vstup na arénu života nebol veselý, radostný. „Pre muža je dobre, keď nesie svoje jarmo od mladí“ (*Nár* 3, 27).

Matka si našla zamestnanie v domácnosti budapeštianskeho veľkoobchodníka s klavírmi Keresztelya. Mňa dala na výchovu za určitý mesačný poplatok do rodiny roľníka Molnára v Abonyi pri Szolnoku na uhorskej nížine. Mal synov Michala a Štefana a dospelé dcéry Ilonku a Amálku. Táto sa o mňa starala.

Molnárovci ma mali radi, zaobchádzali so mnou ako s členom rodiny a ja som roľníka a jeho ženu pokladal za svojich rodičov a ich synov za bratov. Radi sa so mnou hrávali. Najväčšiu radosť som mal, keď ma vzali na koňa a cválali sme. Keby som bol zostal u svojho prvého vychovávateľa, pravdepodobne by som sa bol stal *alföldi szihósom*, koniarom uhorskej nížiny.

Kamarátov som mal mnoho, lebo som im porozprával, čo som doma dostal alebo sa mi podarilo odnieť, hlavne ovocie a koláče. Aj dedinské psy ma mali rady, vždy som im niečo hodil. Náš kôň zaerdžal, keď ma videl, lebo som mu nosieval chlieb.

Jedného dňa prišla k Molnárovcom neznáma žena. Priniesla mi cukríky. Vraj je to moja matka a vezme ma so sebou. Nechcel som ju a povedal som, že s ňou nepôjdem. Za pár dní sa so mnou spriatelila a bol som ochotný odísť, keď pôjde s nami aj jeden môj kamarát, náš koň a pes. Matka sa so mnou dojednala, že na novom mieste budem mať kamaráta, psa i koňa, ba že mi kúpi aj poľovnícke šaty a flintu.

Pri rozlúčke moja domnelá matka a Amálka, ktorá sa o mňa starala, plakali. Ja som nenariekal. Nechápal som ešte, že sa navždy lúčim s bezstarostným, blaženým detským životom, že mi už tak dobre nikdy nebude.

Bol to Boží zásah, že ma matka vzala, lebo Molnárovcia ma dobre nevychovávali. Mal som hojnosť všetkého a za priestupky ma nikdy netrestali. Bol som hnevливý, trucovitý a panovačný chlapec. Modliť som sa nevedel, ale hrešiť som hrešil ako dospelý Maďar – a tí boli v tom povestní. Už v detstve sa však prejavili aj niektoré moje dobré vlastnosti. Bol som kamarátsky, štedrý, mal som rád prírodu, kone, kravy, psy, vtáčiky, chrobáčky, kvety, stromy.

V Budapešti ma ohúrili novoty, ktoré som videl po prvý raz: električky, čo sa pohybovali bez koní, aj pod zemou, paláce a bohaté výklady obchodov. Môj údiv neprestával ani v dome matkinho zamestnávateľa, bohatého obchodníka. Fotely, nádherné záclony, koberce, klavíry – to všetko hneď upútalo moju pozornosť.

Domáci pán a jeho rodina si ma čoskoro oblúbili pre nebojácnosť, detskú prostorekosť a dobromyseľnú drzosť, ktorá sa prejavovala v správaní, najmä vo vulgárnych výrazoch. Dostal som od neho aj prvý dar – stavebnicu. U susedov som si zasa našiel kamaráta i psíka.

Raz, keď som sa hral na koberci s kockami, priniesla mi matka nové poľovnícke šaty a flintu a povedala, že aj koňa mi kúpila. Naradostený som sa obliekol do šiat, prevesil flintu cez plece a pýtal som sa matky, kde je kôň. Odvetila, že v kuchyni. Zarazilo ma to: Ako mohol vyjsť kôň po schodoch do kuchyne? Veď môj býval v maštali!

V kuchyni som uvidel pekného dreveného hojdacieho koňa. Sklamáný som vzkypel hnevom. Hnusne som zahrešil, vzal som sekerku na štiepanie triesok a zaťal som niekoľkokrát koňovi do hlavy. Skotúlala sa na zem. Reval som, že chcem živého koňa, čo cvála. Matka, keď sa spamätala z prekvapenia – prvý raz ma počula zahrešiť – mi dala zopár po ústach. Nebol som zvyknutý ani na karhanie, nieto na bitku. Ešte väčšmi som sa nazlostil. Zlomil som drevenú flintu, strhol zo seba nové šaty a hodil som ich do matky: „Odnes ich do pekla! Nič od teba nechcem! Idem k svojej prvej matke a za svojím koňom...“ V košielke som utekal preč. Domovník ma však chytil a zatvoril do kúpeľne.

Zvalil som sa na drevenú podnožku pri vani a plakal som od sklamaní a hnevu. Bol to prvý vedomý úder. Nedali mi koňa. Moja životná cesta nepovedie cez pohodlnú nížinu. Budem sa musieť sám škriabať do brehu, po skalách, bez koňa. Nebude mi treba ani flinty, lebo v živote väčšinou nebudem údery dávať, lež prijímať.

Matka, aby som nenachladol, nenechala ma dlho v kúpeľni. Volala ma jesť – odmietol som. Bez slova som odišiel do izby a ľahol som si na kanapu. Tam som ticho plakal, kým ma nepremohol spánok.

Do môjho hnevu s matkou šikovne zasiahol domáci pán. Prišiel za mnou a nahovoril mi, že na koni sa nosiť,

to nič nie je. Keď pôjdem s ním, povezieme sa na šarkanovi do krajiny rusaliiek a trpaslíkov. Vzal ma do Lígetu, nasadli sme do šarkanieho vlaku a vošli sme do jaskyne, kde sa bavili krásne rusalky a usilovne pracovali trpaslíci. Bol som očarený. Moje nadšenie ešte vzrástlo, keď ma pán zaviedol do kina. Zaujímali ma najmä obrazy z prírody (látképek). Prestal som hovoriť o koňovi a moja fantázia sa zaoberala rusalkami, trpaslíkmi a kinom. Vo všetkom som poslúchol, keď mi povedali, že ma vezmú do kina.

V kine som spozoroval, že počas predstavenia jeden vpredu hrá na klavíri. Vtedy boli filmy ešte nemé. Napadlo mi, že by som sa to aj ja mohol naučiť. Potom by som sa zadarmo díval na filmy, a ešte by mi aj zaplatili, ako som doma počul. Zaumienil som si, že si kúpim klavír, potom štokový dom, aký mal matkin zamestnávateľ, s fotelmi, kobercami, peknými záclonami. Vezmem si za ženu krásnu rusalku a práce v dome budú vykonávať trpaslíci s dlhými bradami.

Matka a pán súhlasili s mojím plánom. Pán, obchodník s klavírmi, mi povedal, aby som si vybral klavír, ktorý sa mi páči, a sľúbil, že ho predá iba mne. Dal mi pokladničku, aby som naň šetril. Povedal, že sa mi postará aj o učiteľa hudby. Moja radosť však netrvala dlho. Mal som v pokladničke už niekoľko grajciarov, keď moje plány stroskotali.

Kamarát dostal osýpky a potom somársky kašeľ. Darmo mi zakazovali, aby som za ním nechodil, lebo aj ja ochoriem. Nechápal som, ako môže mať somársky kašeľ, keď nie je somár. Matka mi to nevedela vysvetliť. Potajomky som chodil za kamarátom a ochorel som aj ja. Dali ma do nemocnice. Po niekoľkých týždňoch lekári povedali, že potrebujem zmenu vzduchu, lebo ináč kašeľ neprejde. Matka sa rozhodla zaniest ma k babke do Kubrej pri Trenčíne.

Takto somársky kašeľ opäť zmenil cesty môjho života. Nebudem vyrastať vo víre veľkomesta, ale v tichej dedinke a nestanem sa klaviristom. Boh nechcel, aby som v živote bol iba divákom, ale väčšinou hercom. A dal mi neľahkú úlohu: rolu Izmaela, ktorý bez otca a v ťažkých chvíľach aj bez matky bude zápasíť so životom. S Božou pomocou sa preborí cez všetky prekážky, dôjde až k Pánovmu oltáru a stane sa kňazom. Ako kňaz zasa len bude kráčať väčšinou po tónistých cestách sluhov Pána. Zažije chvíle, keď ako prorok Eliáš bude prosiť Boha, aby už zhasol kahanček jeho života. Boh však nezadusí jeho slabnúci plameň, ale pridá oleja, aby mohol dohrať svoju rolu.

II.

Cestovali sme v noci a za slnečného jarného rána sme prišli do Trenčína. Keď som zazrel obrovskú skalú s hradom, prosil som matku, aby sme sa tam išli pozrieť, istotne tam budú rusalky a trpaslíci. Prehovorila ma, že najprv zanesieme domov ťažkú batožinu.

Kubrá, učepená pod dvoma vrchmi, pod Hájikom a Vančalkou, mala vtedy iba okolo päťsto duší. Dedinku pomenovali podľa potoka Kubrej. Má krásnu panorámu, z dvoch strán obklúčenú lesmi, v blízkosti dravý Váh s kostolíkom na Skalke a v úzadí Trenčiansky hrad. Kedysi vraj mali hradní páni v Kubrej pivovary. Väčšina obyvateľov sa zaoberala roľníctvom a ostatní pracovali v súkennej fabrike v Trenčíne. Kubrania v tých časoch nosili krásne kroje. Veľká škoda, že sa zanechali.

Obyvatelia – až na dve rodiny – boli katolíci. Nad potokom postavili peknú kaplnku, zasvätenú sv. Jánovi Nepomuckému, a katolícku školu, ktorú dal postaviť gbelský farár – spisovateľ Jozef Matejka, rodák z Kubrej (roku 1856). Veľa domov bolo pokrytých ešte slamou a mali malé okná. Najkrajší dom bol uprostred dediny, poschodová krčma Jozefa Fuchsa (teraz kultúrny dom). Zachovávali

však ešte niektoré pohanské povery. Verili vo vrby, vodníkov, škriatkov, raráškov, na jar preskakovali ohne, pálili Vajanu, Morenu atď.

Nedáľeko kaplnky, oproti šope pre hasičskú striekačku, vošli sme do úzkeho dvora. Obišli sme bývanie prvé i druhé a zastali sme vzadu pri nízkej chalúpke so slamenou strechou a malými oblôčikmi. Dvere boli otvorené a viedli do pitvora, celého čierneho od sadzí a dymu, lebo domček nemal komín. Matka ma strkala dnu, ja som s plačom protestoval, že nepôjdem do takej čiernej búdy. Nato vyšla von babka, ujco a sestra. Privítali sa s matkou, babka ma pohladila a niečo mi povedala, ale nerozumel som ani slovo. Ujal sa ma ujco, ktorý vedel po maďarsky. Hovoril mi, že chlapci neplačú, len dievčatá. Čierneho pitvora aby som sa nebál, že za ním je biela izba. Chytil ma za ruku a viedol ma cez začmudený pitvor do izby. Bola priestranná a obielená vápnom. Na ľavej strane pri dverách stál murovaný šporhelt, pri ňom veľká pec na pečenie chleba – cez vojnu spali na nej štyria vojaci – a zároveň pece rozheganá posteľ. Na pravej strane bola polica s hrncami a kasnička s naturáliami, stôl a pri ňom neohobľovaná dubová doska na kolíkoch – lavica. Oproti dverám dve malé okienka a pod nimi dve truhlice so šatami. Cez deň nahrádzali stoličky, v noci slúžili ako posteľ.

Ujco ma posadil na truhlu. Keď som sa rozhladol po izbe, uvidel som na peci podušku a deky. Pýtal som sa ujca, kto tam spáva. Povedal, že on a tam bude aj moje miesto. Zobul som si topánky a vyškriabal som sa na pec. Na svoje prekvapenie som tam našiel sedieť sliepku (len tam zniesla vajce) a spať veľkého huňatého kocúra spolu so zajacom, samičkou, ktorá mala v debničke mláďatá. Zvieratká

boli svorné a krotké. Mohol som ich pohladkať a jedli mi z ruky aj pišinger, ktorým som ich ponúkal. To bol môj prvý radostný zážitok v babkinej chalúpke. Hladkajúc zajaca som zaspal.

Prebral som sa až na obed, keď zahučala siréna súkenky. Nechcel som obedovať, ale vyšiel som si obzrieť dvor. Zastavil som sa u prvého obyvateľa, gazdu, ktorý práve brúsil kosu. Obdivoval som jeho vlasy, dlhé až po plecia, a vyšívaný lajblík s lesklými gombíkmi. Potom som šiel k otvorenej pajde, kde dvaja gazdovi synovia cepmi mlátili nový ražný snop, lebo slamu potrebovali na povriesla. Po práci sa pokúšali so mnou rozprávať, vedeli niekoľko maďarských slov. Takto prešiel prvý deň môjho pobytu v Kubrej.

Nové „sanatórium“ mi prinieslo nové sklamanie. Namiesto štokového domu nízka chalúpka bez komína, namiesto koberca holá zem, namiesto fotelov neohobľovaná dubová doska, namiesto záclon nezahalené malé okienka, namiesto matracov tvrdá pec. A v začadenom pitvore moja fantázia mohla vyčariť skôr nejakého raráška ako krásnu rusalku, moju prvú lásku. Bola to vôľa Božej prozreteľnosti, aby som nevyrástol v prepychovom paláci a pohodlí, ale v chatrči chudobného robotníka, nie pri lahodných zvukoch klavíra, lež pri húkaní sirény, pri piesni kosy a cepov.

Matka sa vrátila do Budapešti a ja som ostal s babkou, ujcóm a sestrou.

Babka bola chudá a menšej postavy. Mala tichú povahu. V dome vládol pokoj a so všetkými susedmi nažívala v svornosti. Bola štedrá. Hoci sme bývali v zadnej časti dvora a boli sme chudobní, ani jeden žobrák nás neobišiel. Varila skromne, ale chutne a čisto. Náš jedálny lístok

pozostával z polievky – melencovej, zemiakovej, krúpovej, kmínovej alebo cesnakovej – a prívarku (po kubriansky žufa, odtiaľ prezývka „žufáni“) – fazuľa na kyslo, zemiaky, kapusta – alebo niečoho od cesta – slíže, halušky, buchtu alebo zemiaková baba. V nedeľu a na sviatky bývalo aj mäso a na raňajky káva. Ináč sme ráno jedávali polievku.

Babka nevedela ani písať, ani čítať, ale predsa som vďačný Bohu, že som sa k nej dostal na výchovu. Naučila ma dvom dôležitým veciam, ktoré mi robili život ľahším: skromnosti v jedení a pracovitosti. Musel som jesť, čo navarila, nemohol som si vyberať. Tak ma „vycvičila“, že hoci som skoro stále žil na cudzej kuchyni (asi dvadsať rokov na špitálskej strave a dva roky na väzenskej), nikdy som si nestážoval.

Ujco pracoval v súkenke, ale plat na všetko nestačil. Babka v lete tiež zarábala. Chodievala do lesa na hríby, jahody, maliny a v Trenčíne ich predávala. Za peniaze kúpila látku na zásteru, návliečky alebo košele. Sestra a ja sme jej museli pomáhať. Okrem toho sme nosili drevo z hory a po žatve sme chodili do poľa zbierať klásky. Babka ma mala rada, lebo pri práci, hlavne pri zbere lesných plodov, som sa obratnejšie zvrátil ako sestra, hoci bola o dva roky staršia. Odmalička som si zvykol na prácu a nikdy mi nebola na ťarchu, ani telesná, ani duševná. Aj ako kňaz som ťahal za dvoch.

Hoci babka hovorievala, že nie som zlý chlapec, mala so mnou aj dosť nepríjemností. Nie pre moju zlomyseľnosť, ale skôr pre neznalosť slovenčiny a miestnych pomerov. Niektorí kamaráti to využili a naviedli ma na nejaké šibalstvo, ktoré som dobromyseľne vykonal. Tri príhody sa mi mimoriadne vryli do pamäti.

Neďaleko nás býval chudobný Žid Ignác Neufeld. Patril mu malý, mizerný obchod s miešaným a strižným tovarom.

Pre starobu alebo nervovú chorobu stále kýval bradou. Bol taký chudý, že mu rebrá trčali, a preto ho aj prezývali „Rebríkom“. Aby mali dedinčania na nedeľu mäso, zaobstaral pre nich nejakú časť zabitého dobytká od bohatších mäsiarov v Trenčíne. Niekedy kúpil jednu-dve ovečky. Bývali také vychudnuté, že niektorí s posmechom hovorili, že ich kúpil za grajciar. Neufeld sa na to hneval.

Väčší chlapani, ktorí vedeli troška po maďarsky, využili moju neznalosť slovenčiny. Dali mi grajciar a poslali ma do obchodu. Naučili ma, ako si mám pýtať: „Pán Rebrík, dajte mi za grajciar ovečku.“ Neufeldovi sa zaiskrilo v očiach, bez slova ku mne priskočil, dal mi zopár faciek a vyhodil ma von. Chlapani, ktorí čakali na dvore, ako to dopadne, sa s ohromným smiechom rozutekali.

Ja urazený, lebo som si nebol vedomý viny a nazlostenný pre zahanbenie, schytil som prvý kameň, čo mi prišiel pod ruku, a praštil som ho do Neufeldovho okna. Dve table hneď vyleteli. Nato vybehol na ulicu nielen Žid, ale aj jeho žena a dcéra. S veľkým krikom išli na mňa žalovať a žiadali náhradu škody. Babka vytiahla spod podušky ručníček s peniazmi a dala Neufeldovi ešte o šesťák viac, len aby sa nehneval.

Vysvetľoval som babke, ako sa to stalo, ale nerozumela mi. Nevybila ma, len mi niečo dohovárala. Keď prišiel ujc z fabriky, porozprával som mu, čo som porobil. Nevyhrešil ma, lež pochválil.

Po čase som sa s Neufeldom udobril. Spolu so sestrou ma posielal s tovarom k židovskému mäsiarovi do Trenčína. Slúbil nám každému po šesťáku, ale obyčajne nám dal tovar nie za dva šesťáky, ale iba za jeden. Sestra už mala s tým skúsenosti, že to tak dopadne, preto mu vždy

obratne ukradla kus cukru, kokos alebo uhorku. Takto boli obe strany spokojné: Neufeld, že nám dal o šesťák tovaru menej, a my, že máme toľko, koľko nám slúbil, ak nie viac. Babke sme nevyzradili, a ona nemala ani tušenia, že sestra si musí výplatu ukradnúť.

Povyše Husárech mlyna pri potoku boli pekné jabĺčka. Chlapci ma naviedli, aby som išiel natriasť, vraj jablone sú aj naše, lebo sú obecné. Môžeme si z nich teda nabrať. Pomohli mi vyškriabať sa na strom a oni vraj budú zbierať. Potom sa podelíme. Sotva som začal triasť, prišiel s krikom mlynár. Chlapci ušli, mňa chytil a zavrel do maštale. Darmo som prosil, plakal a vysvetľoval, že som myslel, že jabĺčka sú naše.

Dlho som nebol zavretý. Prišla mlynárka, doniesla mi krajec chleba a kúsok syra, vyviedla ma na dvor a ukázala mi cestu domov. Dobré to dopadlo, ale trocha ma trápilo, že ani jedno jabĺčko som nezjedol. Ani neviem, ako chutili.

Mlynárka netušila, že chlapec, ktorému dala chlieb a ukázala cestu domov, jej to po rokoch vráti. Ako mladý kňaz som bol cez prázdniny v Kubrej. Spovedal som pútnikov do Dubnice na sviatok Nanebovzatia Panny Márie. Bola medzi nimi aj mlynárka. Onedlho po púti (21. augusta 1932) zomrela. Pred smrťou som jej mohol udeliť sviatosť pomazania chorých, posilnenie na cestu do večného domova.

Aj mlynárovi som sa odvdáčil. Išiel som s jeho synom na zápis do gymnázia v Trenčíne. Úspešne vyštudoval a stal sa z neho dobrý a obľúbený lekár.

Istá priateľka prišla raz zavolať sestru zbierať klásky. Pridal som sa k nim. Babka nám dala kus posúcha, zamieseneho v kyslej vode, a po kúsku cukru. Mali sme nazbierané

už niekoľko hrstí, keď nás sestra zaviedla na roľu so pšeničnými klasmi. Nebola pohrabaná, ale sestra nás uistovala, že môžeme zbierať, lebo roľa patrí našim príbuzným.

Zbierali sme len chvíľku, keď prišiel gazda, nahrešil nám a vzal plachetky s kláskami. Dievčatá prelaknuté mlčali. Ja som sa ozval, aby nám vrátil plachty aj jačmenné hrste, lebo tie nie sú z jeho role. Povedal mi, že ak niečo chcem, tak môžem dostať hrablami po chrbte. Nato som schytil jeho prázdny asi trojlitrový džbán, v ktorom mal predtým kubriansku minerálnu vodu, a trielil som s ním preč, aby sme mali nejakú náhradu za plachetky. Gazda za mnou. Bál som sa, že ma dohoní, a džbán som odhodil. Rozbil sa na márne kúsky.

Zadychčaný som pribehol domov a porozprával som ujcovi, čo sa stalo. O chvíľu prišla sestra s plačom a po nej gazda, ktorý babke vynadal. Ujco ho uspokojil, že džbán mu kúpime. Na druhý deň babka v meste kúpila nový džbán, krajší ako predchádzajúci, a zanesla ho gazdovi.

Ja som sa rozhorčoval, že nám mal vrátiť plachetky aj jačmenné klásky, ale ujco ma utišoval. Našu rodinu vraj prezývajú gavalírmi, a preto aj musíme konať po gavaliersky, nesmieme byť lakomí. Jeho slová som pochopil až neskôr.